

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Γραμματισμός

Ενότητα 10: Εφαρμογές πρακτικών
γραμματισμού/πολυγραμματισμών:
Οικογενειακός Γραμματισμός

Γαλαντόμος Ιωάννης
Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

**Εφαρμογές πρακτικών
γραμματισμού/πολυγραμματισμών:
*Οικογενειακός Γραμματισμός***

Διάλεξη 10

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

- Το σύνολο των ερευνών που έχει δημοσιευτεί τα τελευταία έτη αποδεικνύει ότι τα παιδιά ωφελούνται από τη συνεργασία σχολείου και οικογένειας.
- Την πεποίθηση αυτή, ότι δηλαδή η εμπλοκή των γονέων στο σπίτι και το σχολείο συνδέεται θετικά με τη σχολική επίδοση φαίνεται να ασπάζονται και οι ίδιοι οι γονείς (από Καραντζόλα, 2003).

Ορισμός οικογένειας

- Η έννοια της οικογένειας αποδεικνύεται αρκετά σύνθετη.
- Ο παραδοσιακός ορισμός περιορίζεται στους γονείς και τα παιδιά που ζουν σε ένα νοικοκυριό.
- Ο σύνθετος χαρακτήρας, ωστόσο, των σύγχρονων κοινωνιών και του τρόπου ζωής αποδεικνύουν ότι η διάκριση μεταξύ των εννοιών «οικογένεια», «οικογένειες», «νοικοκυριά» ΚΟΚ είναι βάσιμη και ουσιαστική.
- Οικογένεια/γονέας: ενήλικες που εμπλέκονται στη ζωή των παιδιών και στη μαθησιακή ανάπτυξή τους (από Καραντζόλα, 2003).

Περιεχόμενο οικογενειακού γραμματισμού

- Ο όρος *οικογενειακός γραμματισμός* που έχει εμφανιστεί στη βιβλιογραφία τα τελευταία 25 χρόνια δεν είναι μονομερής.
- Στην πραγματικότητα ο συγκεκριμένος όρος (μπορεί να) αναφέρεται σε διαφορετικές δραστηριότητες, όπως:
 1. *Ενασχόληση ενός ενήλικα (συνήθως της μητέρας) με την ανάγνωση ενός παραμυθιού*
 2. *Προγράμματα και υπηρεσίες που εξοικειώνουν τους γονείς με τους τρόπους μέσω των οποίων μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους ως προς την κατάκτηση των δεξιοτήτων της ανάγνωσης και της γραφής*

3. Ψυχολογικές και κοινωνιολογικές μελέτες της διεπίδρασης ανάμεσα στο σπίτι και το σχολικό περιβάλλον ως προς την καλλιέργεια διαφόρων δεξιοτήτων του γραμματισμού
4. Εθνογραφικές μελέτες των πρακτικών γραμματισμού που εμφανίζονται σε διάφορα κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα και πληθυσμιακές ομάδες (από Καραντζόλα, 2003).

Αντιλήψεις για τον οικογενειακό γραμματισμό

Δύο βασικές αντιλήψεις για τον οικογενειακό γραμματισμό μπορούν να αναγνωριστούν από τη δεκαετία του 1980 και εξής:

1. η οικογενειακή διάσταση του γραμματισμού, δηλ. αλληλένδετες πρακτικές γραμματισμού που υιοθετούνται μέσα στην οικογένεια, στα πλαίσια καθημερινών δραστηριοτήτων (π.χ. γονεϊκή εμπλοκή στο σχολείο, επισκέψεις σε βιβλιοπωλεία, ανάγνωση περιοδικών, εφημερίδων και λογαριασμών) (Teale & Sulzby, 1986).
2. διάφορα είδη προγραμμάτων οικογενειακού γραμματισμού που εστιάζουν στην οικογένεια. Πρόκειται για προγράμματα που στοχεύουν στην άμεση εκπαίδευση γονέων (Nutbrown, Hannon, & Morgan, 2005).

Ορισμός οικογενειακού γραμματισμού

Ο όρος οικογενειακός γραμματισμός δηλώνει:

1. τις καθημερινές ενασχολήσεις των γονέων, των παιδιών και των άλλων μελών της οικογένειας με πρακτικές σχετικές με την ανάγνωση και τη γραφή (Τάφα, 2001: 83).
2. τους τρόπους με τους οποίους οι γονείς, τα παιδιά και τα άλλα μέλη της οικογένειας χρησιμοποιούν τον γραπτό λόγο στο σπίτι και γενικότερα στον κοινωνικό τους περίγυρο. Μπορεί να λαμβάνει χώρα με εντελώς φυσικό τρόπο κατά τη διάρκεια καθημερινών οικογενειακών ενασχολήσεων και μπορεί να ξεκινήσει είτε σκόπιμα από τους γονείς προκύπτοντας αυθόρμητα, καθώς οι γονείς και τα παιδιά ασχολούνται με τις καθημερινές εργασίες τους (Morrow, 1995).
3. προγράμματα που φωτίζουν όψεις του γραμματισμού και τα οποία αναγνωρίζουν και κάνουν χρήση της οικογενειακής σχέσης και εμπλοκής των μαθητευόμενων σε πρακτικές οικογενειακού γραμματισμού (Nutbrown et al., 2005: 19).

Οικογενειακός γραμματισμός

- Η ιδέα της εμπλοκής της άμεσης εμπλοκής των γονέων (και μάλιστα όλων και όχι μερικών) με παράλληλη μετακίνηση του ενδιαφέροντος και του μαθησιακού κέντρου από το σχολείου στο σπίτι κέρδισε έδαφος μετά τη σημαντική επιτυχία που είχε στην Αγγλία το πρόγραμμα Harringey τα έτη 1976-1978.
- Κινητήρια ιδέα του συγκεκριμένου προγράμματος ήταν ότι η σχολική επίδοση στην ανάγνωση παιδιών προερχομένων από την εργατική τάξη σχετίζεται με τη συχνότητα που ακούν οι γονείς τα παιδιά τους να διαβάζουν στο σπίτι (από Καραντζόλα, 2003).

- Τα προγράμματα εμπλοκής των γονέων σε αναγνωστικές διαδικασίες εκτός σχολείου βασίζονται στην παρατήρηση ότι οι γονείς εμπλέκονται άτυπα και χαλαρά σε αρκετά μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη δεξιοτήτων γραμματισμού των παιδιών τους, με το να:
 1. αποτελούν μοντέλα ανάγνωσης
 2. προσφέρουν τις πρώτες ευκαιρίες για επαφή με τον γραπτό λόγο (μέσω της ανάγνωσης διασκεδαστικών ιστοριών)
 3. αγοράζουν βιβλία, κασέτες με τραγούδια κοκ (από Καραντζόλα, 2003).

- Στη βιβλιογραφία (π.χ. Hannon, 1995 στην Καραντζόλα, 2003) αναγνωρίζονται τέσσερις (4) βασικές διαδικασίες μέσω των οποίων η οικογένεια μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων γραμματισμού εκ μέρους των παιδιών:
 1. *Ύπαρξη τυπικών και άτυπων ευκαιριών συμμετοχής και διεπίδρασης ενηλίκων και παιδιών σε συμβάντα γραμματισμού*
 2. *Αναγνώριση των τρόπων με τους οποίους τα παιδιά αντλούν και επεξεργάζονται τις διάφορες πληροφορίες από τα ποικίλα περιβάλλοντα στα οποία δραστηριοποιούνται*

3. Ανάπτυξη διεπίδρασης ανάμεσα σε γονείς και παιδιά κατά τη διαδικασία απόκτησης των δεξιοτήτων του προφορικού και του γραπτού λόγου.

4. Λειτουργία των γονέων ως ισχυρών προτύπων γραμματισμού.

Προγράμματα οικογενειακού γραμματισμού

- Στις αρχές του 1990 εμφανίστηκε μια νέα μορφή γονεϊκής εμπλοκής, τα προγράμματα οικογενειακού γραμματισμού, τα οποία δεν σχετίζονται μονάχα με τον γραμματισμό των παιδιών, αλλά και του ενήλικα.
- Ο στόχος της παρέμβασης σε αυτά τα προγράμματα είναι η οικογένεια και η λειτουργία της ως ενιαία μαθησιακή μονάδα (από Καραντζόλα, 2003).

- Η βασική ιδέα που λανθάνει αυτών των προγραμμάτων είναι ότι μέσω της ενίσχυσης του γραμματισμού των παιδιών θα βελτιωθεί και ο γραμματισμός των ενηλίκων, λαμβάνοντας υπόψη ότι:
 1. *πολλοί ενήλικοι εμπλέκονται στη μαθησιακή διαδικασία από την επιθυμία τους να βοηθήσουν τα παιδιά τους στο σχολείο και ιδιαίτερα στην ανάγνωση*
 2. *σύμφωνα με πολλές έρευνες, αυτός (δηλ. η εμπλοκή) είναι ο δρόμος που φέρνει τους ενηλίκους πίσω στη μαθησιακή διαδικασία γενικότερα (από Καραντζόλα, 2003).*

- Στην ανάδυση και την ανάπτυξη των προγραμμάτων οικογενειακού γραμματισμού συνέβαλε και η κριτική που δέχτηκαν προγενέστερα προγράμματα και τα οποία είχαν στηριχτεί στη λογική της μεταβίβασης δεξιοτήτων.
- Ιδιαίτερα επικρίθηκε η αντιμετώπιση των γυναικών που συμμετείχαν σε αυτά τα (προγενέστερα) προγράμματα και στα οποία γινόταν αναπαραγωγή στερεότυπων αντιλήψεων και στάσεων για τον ρόλο και τη θέση της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία (από Καραντζόλα, 2003).

Αρνητικά σημεία των (προγενέστερων)
προγραμμάτων αναφορικά με τον ρόλο και
τη θέση της γυναίκας:

- ▶ θεώρηση των γυναικών ως υπεύθυνων
για τον γραμματισμό στις οικογένειές τους,
γεγονός που ενισχύει τον παραδοσιακή
θέαση της γυναίκας εντός της οικίας.
- ▶ έμφαση στα εκπαιδευτικά οφέλη της
παρέμβασης μονάχα για το παιδί.

- ▶ υποβάθμιση των πρακτικών γραμματισμού που οι γυναίκες αναπτύσσουν στο σπίτι.
- ▶ η υποτιθέμενη «μειονεκτικότητα» των γυναικών
- ▶ η ενασχόληση των γυναικών μονάχα με τον προφορικό λόγο και όχι με τον γραπτό λόγο ή και με τις νέες τεχνολογίες (από Καραντζόλα, 2003).

Δομή προγραμμάτων οικογενειακού γραμματισμού

- Η δομή των προγραμμάτων οικογενειακού γραμματισμού έχει ως εξής (από Καραντζόλα, 2003):

A/A	Κοινό στο οποίο απευθύνονται τα μαθήματα
1	μαθήματα αποκλειστικά για τους γονείς
2	μαθήματα αποκλειστικά για τα παιδιά
3	κοινά μαθήματα

Διάρκεια (σε ώρες)		
μαθήματα για γονείς	μαθήματα για παιδιά	κοινά μαθήματα
6	6	2

Προτεινόμενη συνολική διάρκεια	
Ώρες	72-96
Εβδομάδες	10-12

Κατηγοριοποίηση προγραμμάτων οικογενειακού γραμματισμού

Τα προγράμματα οικογενειακού γραμματισμού μπορούν να ταξινομηθούν με βάση:

1. *τους στόχους (εκπαίδευση γονέων και παιδιών για το πώς να συμμετέχουν σε ορισμένες πρακτικές γραμματισμού ή ευρύτεροι)*
2. *τα άτομα στα οποία απευθύνονται*
3. *τους τελικούς ωφελομένους (π.χ. εκπαίδευση γονέων με την προσδοκία να ωφεληθούν τα παιδιά)*
4. *την τοποθεσία (σπίτι, εργασιακός χώρος, βιβλιοθήκη)*
5. *το υπόβαθρο όσων εργάζονται σε αυτά τα προγράμματα (εκπαιδευτικοί Α/θμιας εκπαίδευσης, εκπαιδευτές ενηλίκων) (Nutbrown et al., 2005).*

Αποτελέσματα προγραμμάτων οικογενειακού γραμματισμού

- Επίδραση στις δεξιότητες και τις αντιλήψεις των παιδιών (μεγαλύτερη επιτυχία στο σχολείο).
- Επίδραση στις ακαδημαϊκές δεξιότητες και τις αναγνωστικές ικανότητες των γονέων (αλλαγή στους τρόπους αλληλεπίδρασης των γονέων με τα παιδιά τους)
- Επίδραση στην ποιότητα της αλληλεπίδρασης γονέων και παιδιών (αύξηση συχνότητας αλληλεπίδρασης γονέων και παιδιών εντός και εκτός οικογενειακού περιβάλλοντος) (Kamil, Mosenthal, Pearson, & Barr, 2000).

Προγράμματα οικογενειακού γραμματισμού στην Ελλάδα

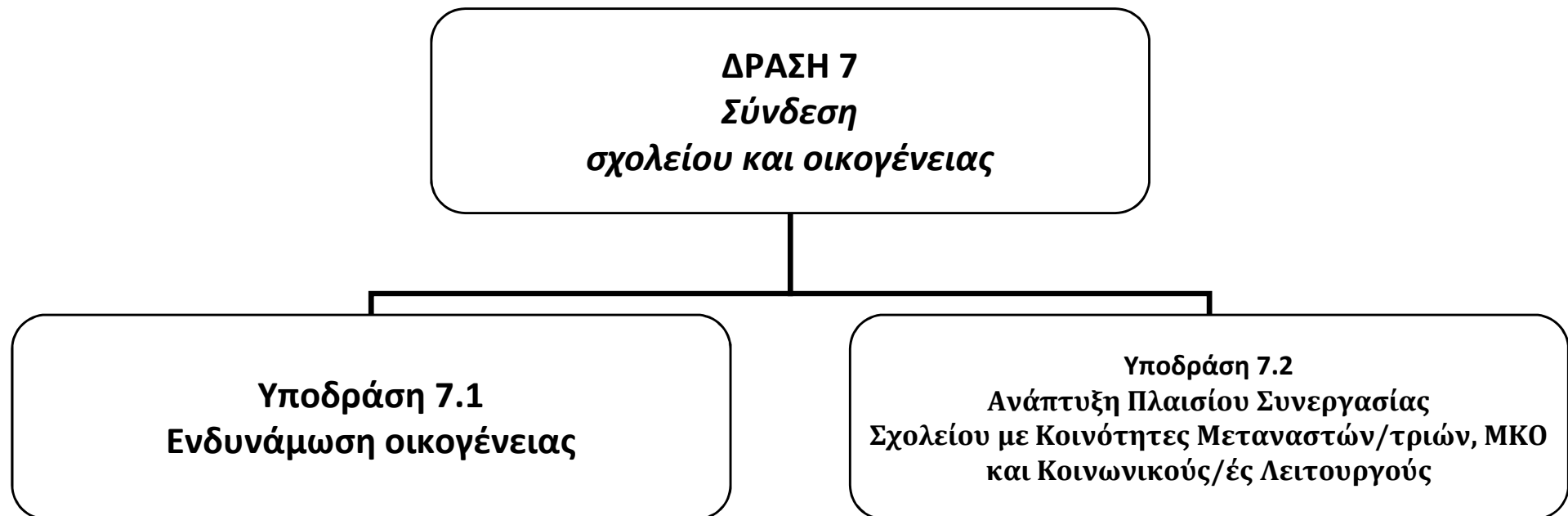
- Στην Ελλάδα δεν μπορεί να υποστηριχτεί ότι υφίσταται μια συστηματική και οργανωμένη πρωτοβουλία για την ενεργή γονεϊκή εμπλοκή στη μαθησιακή διαδικασία.
- Οι Σχολές Γονέων έχουν ως στόχο την ψυχολογική υποστήριξη των παιδιών καθώς και τις σχέσεις των μελών μιας οικογένειας.
- Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δεδομένα, η ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη προγραμμάτων οικογενειακού προγραμματισμού κρίνεται απαραίτητη (από Καραντζόλα, 2003).

- Απαιτείται ευαισθητοποίηση του γενικού πληθυσμού για τα θετικά αποτελέσματα της συμμετοχής των γονέων στη μαθησιακή διαδικασία.
- Η ανάπτυξη προγραμμάτων συνεργατικής ανάγνωσης ανάμεσα σε παιδιά και γονείς θα βοηθούσε προς αυτή την κατεύθυνση.
- Τα συνεργατικά προγράμματα ανάγνωσης μπορούν να προσφέρουν ευκαιρίες στους ενήλικες για μεγαλύτερη εμβάθυνση και πιο κριτική προσέγγιση του περιεχομένου των ιστοριών (σύνδεση ιστοριών με προσωπικές εμπειρίες των παιδιών, αμφισβήτηση των λανθανόντων μηνυμάτων των συγγραφέων κοκ) (από Καραντζόλα, 2003).

- Ανάπτυξη προγραμμάτων οικογενειακού γραμματισμού που να απευθύνονται σε πληθυσμούς δύσκολα προσβάσιμους (με χαμηλό εισόδημα που ζουν σε γεωγραφικά απομακρυσμένες περιοχές, π.χ. μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης ή παλιννοστούντες & μετανάστες) (από Καραντζόλα, 2003).

Π.χ. **ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ** «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών»,
ΔΡΑΣΗ 7 «Σύνδεση Σχολείου-Οικογένειας».

- Επιπλέον, η επιμόρφωση εκπαιδευτικών, εκπαιδευτών ενηλίκων και στελεχών της εκπαίδευσης θα μπορούσε να αποτελέσει έναν από τους άξονες παρέμβασης.
- Τέλος, η διενέργεια ερευνών και οι πιλοτικές εφαρμογές ανάλογων προγραμμάτων θα μπορούσαν να συμβάλουν στην πιο ολοκληρωμένη και πιο κοντά στην πραγματικότητα καταγραφή των ποικίλων πρακτικών γραμματισμού που λαμβάνουν χώρα σε διάφορα περιβάλλοντα (οικογενειακό και δημόσιο) (από Καραντζόλα, 2003).

Βιβλιογραφία

- Kamil, M.L., Mosenthal, P.B., Pearson, P.D., & Barr, R. (Eds.), *Handbook of Reading Research*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Καραντζόλα, Ε. (2003). Οικογένεια-Σχολείο-Κοινότητα: Θέσεις και πολιτικές για την ανάπτυξη του γραμματισμού. Στο Τζ. Βαρνάβα-Σκούρα (Επιμ.), *Ερευνητικές οπτικές. Εκπαιδευτικές προοπτικές* (σελ. 165-177). Αθήνα: ΤΕΑΠΗ.
- Morrow, L. (1995). Defining family literacy. In L.M. Morrow (Ed.), *Family Literacy: Connections in Schools and Communities* (pp. 7-8). Newark: International Reading Association.
- Nutbrown, C., Hannon, P., & Morgan, A. (2005). *Early Literacy Work with families: policy, practice and research*. London: Sage.
- Τάφα, Ε. (2001). *Ανάγνωση και Γραφή στην Προσχολική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Teale, W., & Sulzby, E. (1989). Emergent literacy: New perspectives. In D.S. Strickland & L.M. Morrow (Eds.), *Emergent literacy: Young children learn to read and write* (pp. 1-15). Newark, DE: International Reading Association.